

ПРОБЕН ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА

Критерии за оценка

Компонент А

I. Транспорт на света – 20 т.

1. Същност, значение и особености на транспорта – 4 т.

- отрасъл в третичния сектор (или обслужващата сфера) – 0,5 т.
- превозва пътници и товари на различни разстояния – 0,5 т.
- жизненоважен отрасъл – без него се парализира стопанския и обществен живот – 0,5 т.
- създава условия за протичане на нормален производствен процес – 0,5 т.
- свързващо звено между производители и потребители – 0,5 т.
- допринася за териториалното разделение на труда и засилва специализацията – 0,5 т.
- осигуреността на населението с транспортни услуги има значение за жизненото му равнище – 0,5 т.
- има голямо значение за развитието на световното стопанство и глобализацията – 0,5 т.
- осигурява заетост на работната сила – 0,5 т.
- дава съществени приходи в стопанството на добре развитите страни – 0,5 т.
- не се създава нова продукция – 0,5 т.
- силно материалоемък отрасъл – 0,5 т.
- за него е характерна едновременност във времето и в пространството – 0,5 т.
- за неговото развитие е необходима транспортна инфраструктура – пътища, транспортни средства и превозвани пътници и товари – 0,5 т.
- всички видове транспорт са свързани в единна система – 0,5 т.
- транспортът използва географската среда като естествен път за транспортна дейност (напр. воден, въздушен) – 0,5 т.
- основни показатели за извършена работа в отрасъла и за нивото на развитие са: количеството превозени товари и пътници; извършена работа в тонкилометри и пътничкилометри; себестойност на превозите и др. – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 4 т. (т.е. 8 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

2. Фактори за развитие и териториално разположение на транспорта - 4 т.

а) географско положение, природногеографски и екологични фактори – 2 т.

- географско положение и големина на територията – 0,5 т.
- релеф – влияние на силнопресечения и на равнинния релеф – 0,5 т.
- климат – неблагоприятни климатични явления – 0,5 т.
- води – плавателни реки и езера, протоци, сезонност на оттока на някои реки – 0,5 т.
- замърсяване на водите (водния транспорт) – 0,5 т.

- замърсяване на въздуха (автомобилен) – 0,5 т.
- изграждането на транспортната инфраструктура влияе върху околната среда (изсичат се гори, нарушава се релефа и др.) – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 2 т. (т.е. 4 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

б) социално – икономически фактори и НТП – 2 т.

- НТП – модернизация на транспортната инфраструктура – 0,5 т.
- степен на икономическо развитие на страната – 0,5 т.
- международното разделение на труда – 0,5 т.
- потребности и специализация на стопанството – 0,5 т.
- работна сила (брой, квалификация) – 0,5 т.
- разположение на индустриалните предприятия и гъстота на населените места – 0,5 т.
- държавната политика – 0,5 т.
- инвестициите в транспорта – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 2 т. (т.е. 4 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

3. Видове транспорт (особености, предимства, недостатъци и териториално развитие) – 12 т.

а) железопътен – 3,5 т.

- превозва масови товари и пътници на дълги и средни разстояния – 0,5 т.
- сигурен – 0,5 т.
- редовен – 0,5 т.
- слаба зависимост от природните условия – 0,5 т.
- относително по-бавен – 0,5 т.
- посочва дължината на ж.п. линиите в света – 0,5 т.
- неравномерно разпределена ж.п. мрежа – 0,5 т.
- най-голяма дължина на ж.п. линиите в страните с голяма територия (САЩ, Русия и др.) – 0,5 т.
- най-гъста ж.п. мрежа – в страните от Западна Европа (Германия, Белгия и др.) – 0,5 т.
- слабо развит ж.п. транспорт в някои части на Африка, Азия и Латинска Америка – 0,5 т.
- ж.п. транспорт липсва в Либия, Чад, Нигер, Исландия, Малта, Кипър, Непал и др. – 0,5 т.
- електрифицирани и удвоени ж.п. линии – 0,5 т.
- нови скоростни влакове (Япония, Франция и др.) – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 3,5 т. (т.е. 7 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

б) автомобилен – 2,5 т.

- ефективен за превоз на пътници и товари на къси разстояния – 0,5 т.
- бързина и удобство – 0,5 т.
- маневреност и с възможност да доставя товарите директно от производителя до потребителя – 0,5 т.
- обслужва другите видове транспорт – 0,5 т.
- зависи от състоянието на пътната мрежа и на транспортните средства – 0,5 т.
- зависи от някои неблагоприятни климатични явления – 0,5 т.
- върху себестойността на превозите силно влияние оказват покачващите се цени на горивата на международния пазар – 0,5 т.
- замърсява околната среда – 0,5 т.
- най-голяма дължина на пътната мрежа – в големите по площ страни – Русия, САЩ, Канада – др. – 0,5 т.
- най-голяма гъстота – в страните от Западна Европа (Белгия, Нидерландия и др.), Япония, Сингапур и др. – 0,5 т.
- относително по-слаборазвита транспортна мрежа в Африка, Централна Азия и др. – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 2,5 т. (т.е. 5 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

в) тръбопроводен – 1,5 т.

- сравнително нов вид – 0,5 т.
- използва се за пренасяне на товари (течни, газообразни и прахообразни) – 0,5 т.
- не зависи от климатичните условия – 0,5 т.
- осигурява ритмичност в доставките – 0,5 т.
- развива се много бързо и динамично – 0,5 т.
- характеризира се с ниски разходи (евтин) – 0,5 т.
- не замърсява околната среда – 0,5 т.
- най-много тръбопроводи има в Русия, Северна Америка, в страните от Близкия и Средния Изток, Западна Европа и др. – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 1,5 т. (т.е. 3 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

г) морски транспорт – 2,5 т.

- заема първо място по обем на превозени товари – 0,5 т.
- бива международен и каботажен – 0,5 т.
- превозът на пътници е ограничен – 0,5 т.

- най-старият вид транспорт – 0,5 т.
- използва се за превоз на обемни и тежки товари на големи разстояния – 0,5 т.
- ниска себестойност на превозите – 0,5 т.
- не се налага изграждане на пътища – 0,5 т.
- бавен – 0,5 т.
- страни с най-голям търговски флот (Панама, Либерия и др.) – 0,5 т.
- най- големи пристанища в света (Сингапур, Ротердам и др.) – 0,5 т.
- има първостепенно значение за островните държави – 0,5 т.
- около 70% от превозите се осъществяват в Атлантическия океан – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 2,5 т. (т.е. 5 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

д) речен транспорт – 1 т.

- зависи от наличието на плавателни реки, езера, канали – 0,5 т.
- с ниска себестойност – 0,5 т.
- по-бавен – 0,5 т.
- някои реки се използват сезонно – 0,5 т.
- добре развит в САЩ, Китай, Русия, някои западноевропейски страни и др. – 0,5 т.
- Рейн-Майн-Дунав – 0,5 т.
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 1 т. (т.е. 2 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

е) въздушен транспорт -1т.

- един от новите видове транспорт – 0,5 т.
- използва се за превоз на пътници, нетрайни стоки и ценни пратки на големи разстояния – 0,5 т.
- най-бърз – 0,5 т.
- най-скъп – 0,5 т.
- много добре развит в икономически развитите страни – 0,5 т.
- най- големи летища в света с важно международно значение – (Чикаго и др.)
- всеки друг верен отговор по 0,5 т.

Забележка: Посочените отговори са възможни варианти. Всяко вярно твърдение посочено от ученика се оценява с 0,5 т., но общият брой точки не може да е по-голям от 1 т. (т.е. 2 верни отговора по 0,5 т.).

Не се допуска прехвърляне на точки.

В случай, че крайната сума от точки не е цяло число, точките се закръгляват към по-голямото число, (напр. 18,5 т. се закръгляват на 19 т.)

II. Дунавската равнина – 25 т.

1. Географско положение и граници – 3 т.

- заема южната, по-високата част на Долнодунавската низина – 0,5 т.
- в Северна България – 0,5 т.
- граници:
 - на север – р. Дунав – 0,5 т.
 - на юг – Предбалкана – 0,5 т.
 - на запад – р. Тимок (държавна граница) – 0,5 т.
 - на изток – Черно море – 0,5 т.
- подробно описание на южната граница – 1 т.

Забележка: Общият брой точки не може да е по-голям от максималния – 3 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

2. Природногеографска характеристика – 17 т.

а) релеф – 6 т.

- равнинно-хълмист и платовиден
- част от Мизийската плоча
- ширина, запад-изток (20-120 км)
- слабо разчленен от долините на реките
- средна надморска височина – 178 м.
- най – високата точка – Шуменското плато
- в. Търнов дял – 502 м.
- надморската височина нараства от запад на изток и от север на юг
- речната мрежа е по-гъста в западната и средната част, а в източната на места липсва
- крайдунавски низини
- Дунавската равнина условно се дели на три части – Западна, Средна и Източна
- Западна част – между р. Тимок и р. Вит
- най-тясна
- най-ниска
- асиметрични речни долини
- междудолинни плоски била „златии”
- североизточна посока на главните речни долини
- реките на запад от р. Лом имат каньоновиден характер
- Средна част – между р. Вит и р. Янтра
- хълмиста – Плевенски възвишения, 14-те базалтови могили, Павликенски възвишения
- преходен характер на релефа
- плата – Никополско, Свищовско
- каньоновидни долини на р. Тученица, р. Чернялка
- активни свлачища по дунавския бряг
- Източна част – р. Янтра – Черно море
- най-широка
- най-висока
- плата – Шуменско, Провадийско, Лудогорско, Добруджанско и др.
- височини – Поповски, Разградски, Самуиловски
- каньоновидни долини – р. Русенски Лом

- карстов релеф
- суходолия
- ветрилообразна речна мрежа
- свлачища по дунавския бря
- долнокамчийско понижение
- най-голямата крайдунавска низина – Побрежие
- Възможни са и други верни отговори

Забележка: Всяка вярно посочена особеност да се оценява по 0,2 т. Всеки подходящо даден пример (и) се оценява с 0,2 т. Всяка логично обяснена природна закономерност свързана с морфохидрографската характеристика и съвременния релеф да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по голям от 6 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

б) полезни изкопаеми – 2 т.

- главно със седиментен произход
- въглища – лигнитни (Ломски басейн)
- въглища – черни (Добруджански басейн)
- каолин – Североизточна България
- каменна сол – Провадийско
- кварцови пясъци
- огнеупорни глини
- нефт
- природен газ
- варовици
- манганови руди
- Възможни са и други верни отговори

Забележка: Всеки вярно посочен вид да се оценява с 0,2 т. Всяко вярно посочено находище да се оценява с 0,2 т. Всяка логично обяснена природна закономерност свързана с полезните изкопаеми да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по голям от 2 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

в) климат – 3 т.

- умереноконтинентална климатична област
- континентални въздушни маси от север – североизток
- влажни океански въздушни маси от запад
- студена зима, горещо лято
- континенталният характер се усилва от запад на изток
- средна годишна температура
- средна януарска температура
- средна юлска температура
- средна годишна температурна амплитуда
- валежи-средно годишно количество-550-600 мм
- в Добруджа-под 500 мм
- валежите намаляват от запад на изток и от юг на север
- максимум на валежите – май-юни
- минимум на валежите – февруари
- снежната покривка се задържа – 40-50 дни

- ветрове - преобладаващи от запад и от север
- възможни са и други верни отговори

Забележка: Всяка вярно посочена особеност да се оценява с 0,2 т. Всяка логично обяснена природна закономерност свързана с климата да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по голям от 3 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

г) води – 2 т.

- слаба водоносност
- по-голямата част от реките са транзитни
- някои реки извират от равнината
- подхранване на реките – дъждовно-снежно
- пролетно пълноводие (III - V)
- лятно маловодие (VIII – IX)
- някои реки пресъхват
- крайречно езеро – ез. Сребърна
- подземни води – видове
- грунтови води – разпространение
- артезиански води - разпространение
- карстови води – разпространение
- възможни са и други верни отговори

Забележка: Всяка вярно посочена особеност да се оценява с 0,2 т. Всеки подходящ даден пример (и) се оценява с 0,2 т. Всяка логично обяснена природна закономерност свързана с водите да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по голям от 2 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

д) почви, растителност и животински свят – 4 т.

- разпространени са три основни почвени типа – черноземни, алувиално-ливадни и сиви горски – 0,5 т.
- черноземите биват – типични, карбонатни, излужени и оподзолени – 0,5 т.
- сивите горски почви – по високите части на платата – 0,5 т.
- алувиално-ливадните почви са разпространени край реките – 0,5 т.
- разпространена е степна, широколистна горска и влаголюбива растителност - 0,5 т.
- в Източната част – степни тревисти видове – коило, садина – 0,5 т.
- покрай речните легла и в дунавските острови – влаголюбиви видове – върба, тополя, елша – 0,5 т.
- на отделни места са запазени широколистни горски видове – цер, благун, бряст, липа и др. – 0,5 т.
- разпространени са степни и горски животински видове – 0,5 т.
- степни животински видове – степен пор, полска мишка, лалугер, обикновен хомяк и др. – 0,5 т.
- горски видове – лисица, вълк, над 200 вида птици (гъска, яребица и др.) – 0, 5 т.
- в ез. Сребърна – пеликан, чапла и др. – 0,5 т.
- възможни са и други верни отговори

Забележка: Всеки непълен отговор да се оценява с 0,2 т. Всяка логично обяснена природна закономерност свързана с почвите, растителността и животинския свят да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по-голям от 4 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

3. Стопанска усвоеност и проблеми на околната среда – 5 т.

а) стопанска усвоеност – 4 т.

- равнинният релеф и почвено- климатичните условия благоприятстват развитието на земеделието (зърнопроизводство, технически култури, лозарство, овощарство, зеленчукопроизводство и др.) – 1 т.
- разнообразните полезни изкопаеми са важни суровини за развитието в Дунавската равнина на химическата промишленост, промишлеността за строителни материали, стъкларската, порцеланово-фаянсовата и др. – 1 т.
- развитието на многоотраслово растениевъдство с предпоставка за развитието на ХВП – 1 т.
- подземните и речните води се използват за водоснабдяване на селищата и за напояване на селскостопанските земи – 1 т.
- релефът не е пречка за развитието на селищната мрежа и за изграждането на транспортната инфраструктура – 1 т.
- р. Дунав се използва за корабоплаване, изкуствено напояване и промишлено водоснабдяване (АЕЦ “Козлудуй”, “Свилоза” - Свищов и др.) – 1 т.
- защитените природни територии са важен ресурс за развитието на отдиха и туризма – 1 т.
- Възможни са и други верни отговори – 1 т.

Забележка: Всяка направена оценка на природноресурсния потенциал да се оценява с 1 т. Общият брой точки не може да е по-голям от 4 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

б) проблеми на околната среда – 1 т.

- антропогенната дейност активизира свлачищните процеси по дунавското крайбрежие – 0,5 т.
- замърсяване на водите и почвите – 0,5 т.
- откритият добив на полезните изкопаеми нарушава релефа – 0,5 т.
- трансгранично замърсяване на въздуха и водите на р. Дунав – 0,5 т.
- възможни са и други верни отговори – по 0,5 т.

Забележка: Всеки посочен екологичен проблем да се оценява с 0,5 т. Общият брой точки не може да е по-голям от 1 т.

Не се допуска прехвърляне на точки.

Допълнителен брой точки:

Ако сумата от всички точки по темата “Дунавска равнина” е по-малка от 25 т., а ученикът е характеризирал геоложкия строеж и видовете скали, отговорът да се оценява по следния начин:

Геоложки строеж и видове скали – 1,5 т.

- основа с палеозойска възраст, изградена от нагънати и силнонатрошени магмени и метаморфни скали – 0,5 т.
- основата е покрита с мощни, хоризонтално разположени седиментни пластове (варовици, глини, пясъчници) с мезозойска възраст – 0,5 т.

- най-отгоре е льосовата покривка, която е с кватернерна възраст – 0,5 т.

Ако сумата от всички точки по темата “Дунавска равнина” (и евентуално от Геоложки строеж и видове скали) е под 25 т., а ученикът е коментирал опазването на природната среда в Дунавската равнина, отговорът да се оценява по следния начин:

- За всеки даден пример от списъка на защитените територии (напр. природни паркове – Русински Лом, Персина, Шуменско плато; Резервати: Сребърна, Ибиша, Бели Лом и др.; защитени местности; природни забележителности) по 0,5 т., но максималният брой точки не може да е по-голям от 1 т., а за цялата тема – 25 т.

В случай, че крайната сума от точки не е цяло число;

- Точките се закръглят към по-голямото цяло число, ако окончават от 0,5 до 0,9: (напр. 22,5 т. се закръглят на 23 т.)
- Точките се закръглят към по-малкото цяло число, ако окончават от 0,1 до 0,4: (напр. 22,3 т. се закръглят на 22 т.)

Компонент Б

№	Верен отговор	Брой точки
1.	в	1
2.	в	1
3.	в	1
4.	г	1
5.	в	1
6.	а	1
7.	в	1
8.	б	1
9.	а	1
10.	Бразилия	1
11.	б	1
12.	а	1
13.	г	1
14.	а	1
15.	б	1
16.	в	1
17.	б	1
18.	а	1
19.	в	1
20.	в	1
21.	а	1
22.	в	1
23.	г	1
24.	а	1
25.	в	1
26.	а	1
27.	в	1
28.	б	1
29.	в	1
30.	Русе	1

Компонент В – Практически задачи

1. Всеки верен отговор от първа практическа задача се оценява с 1 (една) точка:

1. Канада
2. Бразилия
3. Аржентина
4. РЮА
5. Русия
6. Япония
7. Китай
8. Индия
9. Франция
10. Австралийски съюз

2. Всеки верен отговор от втора практическа задача се оценява с 1 (една) точка:

1. Дунавска равнина
2. Предбалкан
3. Главна Старопланинска верига
4. Задбалкански котловини
5. Средногорие
6. Краище
7. Осоговско-Беласишка планинска редица
8. Рила
9. Пирин
10. Западни Родопи
11. Източни Родопи
12. Горнотракийска низина
13. Сакар
14. Странджа
15. Българско Черноморско крайбрежие